

Človek – Božie stvorenie

Prvé správy o človeku nachádzame už na samom začiatku Božieho slova – Biblie (1M 1,26-29; 2,7nn). Sú to správy o stvorení. Zameriame sa v nich iba na tie ich časti, ktoré sú dôležité z nášho (antropologického) hľadiska; čiže budeme hovoriť o „antropologických aspektoch správy o stvorení sveta“.

Keďže v tejto správe sa stretáme nielen so všeobecnými a „technickými“ údajmi o stvorení, ale hovorí sa tam o konkrétnych osobách, ktoré dostali zvláštne mená (tie majú svoj význam!), povieme si na úvod niečo o Adamovi a Eve:

Adam

Čo znamená hebrejské slovo (meno) **ADAM**? Ak by sme použili kalk, preložili by sme tento výraz asi slovom „zemiak“. Takýto „presný preklad“ však nie je dobrý (už aj preto, že v našej reči má slovo zemiak úplne iný význam); najprimeranejším prekladom (najbližším pravému významu pôvodného hebrejského slova ADAM) je viacslovný výraz „**ZO ZEME STVORENÝ**“, alebo jednoducho „**ČLOVEK**“. V niektorých prípadoch má toto slovo význam podstatného mena s hromadným významom – **ČLOVEČENSTVO**, resp. „ľudstvo“, poprípade plurálu „ľudia“; (napr. doslovný preklad bibl. textu 1M 1,26 je: „*Učiniťme človeka (Adama)... aby panovali* (v našom slov. preklade je použitý singulár: panoval)...“, podobne aj v 1M 5,2: „...*dal im meno Adam*“ (v slov. evanj. preklade Biblie je použitý výraz „človek“, nie „Adam“). Z toho niektorí vyvodzujú tvrdenie, že človek je vlastne človekom iba v skupine (spoločenstve), že jediný človek nie je vlastne človekom (v biblickom zmysle) – tak ako napr. úd oddelený od tela už nie je údom, lebo nekoná svoju funkciu – nie je na nič, nie je ničím. (Možno preto napr. Jeremiáš a Jób cítia takú bolesť kvôli svojej osamelosti: Jer 15,17; Jób 19,13-19).

Eva

Eva (hebr. *Chavvá* = život dávajúca) je meno, ktoré dal žene Adam (1M 3,20). Ale až po páde. Pôvodne jej dal meno, ktoré by sme mohli do slovenčiny preložiť slovom „*mužena*“ (hebr. je muž. *iš*, žena *iššá*); význam tohto výrazu je „z muža vzatá“ (1M 2,23). Ako tomu rozumieť?

Je všeobecne známy bibl. text o stvorení ženy z Adamovho „rebra“. Myslím si, že predstava akéhosi chirurgického výkonu, vykonaného na Adamovi a následného „sochárskeho (resp. „rezbárskeho“) formovania“ postavy ženy z odobratého mužovho rebra je príliš naturalistická, neprimeraná (podobne ako „modelovanie“ Adama z hlíny; o tom, ako môžeme rozumieť výrazu „stvorenie z prachu zeme“, si povieme za chvíľu). „Z rebra“ je obrazný výraz, ktorý môžeme chápať vlastne

¹ K pojmom „z prachu zeme“ a „z Adamovho rebra“. V čase keď pisateľ Biblie (inšpirovaný Božím Duchom) písal tento text – Prvú knihu Mojžišovu, t.j. Genesis) boli tieto pojmy veľmi výstižné – primerané vtedajšiemu chápaniu sveta. Dnes im rozumieme trochu „širšie“:

„Z prachu zeme“ znamená „z prvkov, ktoré tvoria zem“ (napr. C, O, H, N, Ca, Fe, Mg a niektoré ďalšie). Ak by Boh vtedy povedal „Z prvkov Zeme“ nik by tomu nerozumel, pretože pojem „prvok“ bol vtedy neznámy.

„Z rebra“ Adama treba chápať ako „z tela“, presnejšie „z tkaniva (buniek) Adamovho tela“ (ktoré, ako dnes vieme, obsahujú dôležité informácie uložené v molekule DNA, ktorých autorom je Stvoriteľ). Vieme, že dnes už dokonca aj vedci

ako „z tela“. Čím sa iste má ukázať spolunáležitosť, veľmi úzka spojitosť medzi mužom a ženou (čo je na inom mieste Biblie vyjadrené slovami „*stanú sa jedným telom*“ – 1M 2,24). Prítom nemusíme zamietnuť ani reálnu predstavu „vytvorenia z tela“; veď dnes už dokonca i človek dokáže „vytvoriť z tela“ (buniiek) jedného jedinca „telo“ iného jedinca (mám na mysli klonovanie organizmov).

Podceňovať ženu zato, že bola „druhou v poradí“ (alebo iba nejakou „odvodenuou“) ľudskou bytosťou, je absolútne nebiblické: obaja – muž i žena – sú „originálne“ Božie stvorenia, obidvaja sú stvorení na Boží obraz: „...*Boh stvoril človeka na svoj obraz: ako muža a ženu ich stvoril.*“ (1M 1,27). Pravdaže, sú medzi nimi rozdiely (a to nielen pokiaľ ide o telesné, ale aj psychické vlastnosti), ale to nerobí ani jedného z nich menejcenným. Tie rozdiely medzi nimi sú pozitívne pre každého z nich (pre muža i ženu), a pre nich ako dvojicu (muža + ženu) sú dokonca nutné: vďaka nim sa dopĺňajú, vďaka nim môžu napr. vytvoriť rodinu a plniť poslanie, ktorým ich poveril ich Stvoriteľ.

Niektoré pasáže Písma (konkrétne Pavlových listov, napr. 2Kor 11,3.14; 1Tm 2,13-15) môžu vzbudzovať predstavu nižšieho postavenia žien; je v nich totiž „zdôvodňovaná“ (dokonca „biblicky“) podriadenosť (či dokonca „podradnosť“) žien a nadradenosť mužov. Ale tieto pasáže Pavlových listov musíme brať opatrne. Veď na druhej strane práve on píše takéto slová: „...*nie je muž ani žena* (inými slovami: nie je rozdiel medzi mužom a ženou), *lebo všetci ste v Kristu Ježišovi*“ (G 3 28).“ A na inom mieste: „...*muži sú povinní milovať si ženy ako vlastné telá. Kto si miluje ženu, seba samého miluje.*“ (Ef 5,28). Ako je to teda vlastne?

Malá vsuvka o Pavlových príkazoch a odporúčaniach

Vieme, že Pavel vo svojich listoch často reagoval na konkrétne problémy zborov. Dával im rôzne, často čisto pragmatické rady, napr. ako majú vyriešiť nejaký problém (niekedy i nešvár), ktorý sa u nich objavil. Netreba všetko, čo napísal považovať za Duchom svätým inšpirované. Veď sám Pavel rozlišuje medzi tým, čo prikazuje v mene Pánovom (za čím je autorita Božia) a tým, čo radí takpovediac iba „z vlastnej hlavy“: „*Manželom prikazujem – vlastne nie ja, ale Pán... Ostatným hovorím ja, nie Pán:...*“ (1Kor 7,10.12). Alebo: „*O pannách nemám síce príkazu Pánovho, ale radím...*“ (1Kor 7,25). Veľmi mu však záleží na tom, aby v zboroch bol pokoj, aby sa jedni nepohoršovali nad druhými; preto radí isté formálne pravidlá (môžeme ich nazvať aj „zásady slušnosti“): „*Dobre je... nerobiť, na čom sa brat uráža*“ (R 14,21). Čitateľ Biblie by mal byť schopný rozlišovať medzi týmito dvoma kategóriami Pavlových príkazov, medzi podstatným a nepodstatným, medzi vieroučnými princípmi (večne platnými) a dobre mienenými radami (užitočnými v danej situácii na danom mieste, nie však záväznými pre všetkých kresťanov všetkých čias). Aby bolo úplne jasné ako to myslím, uvediem príklad:

Pavel často bojuje proti výstrelkom (niekedy aj módnym), ktoré by sa mohli javiť v očiach niektorých ako „neslušnosť“, ktoré by mohli pohoršovať. Vezmime si príklad pokrývky hlavy. Dnes sa nám to môže zdať banálnym, ba možno i smiešnym, ale v tom čase platili isté konvencie (aj dnes platia, hoci iné), a ich prekračovanie, narúšanie, mohlo mnohých pohoršovať. Tomu chce Pavel zabrániť.

dokážu z buniek (klonovaním) vypestovať celý organizmus (zvierata), oni ho však „nestvorili, pretože bunky, ktoré použili už obsahovali DNA s informáciami, ktoré sa vložil Boh – Stvoriteľ“. Či azda mohol vtedy Boh nadiktovať „z buniek Adamovho tela“? Tomu by nik nerozumel, lebo bunky (už ani nehovorím o DNA) neboli ešte objavené.

Výrazy „z prachu zeme“ a „z Adamovho rebra“ hoci sú primerané a správne (pre pochopenie človeka žijúceho v staroveku) by sme teda mali chápať nie celkom doslovne, ale približne tak, ako bolo naznačené vyššie.

Preto raz píše: „Všetko je dovolené, ale nie všetko je prospešné.“ (1Kor 10, 12n), ale vzápätí: „...ak sa žena nezahaľuje, nech sa aj ostrihá; ak je žene potupou ostrihať sa alebo oholiť, nech sa zahaľuje.“ (1Kor 11,6). Alebo: „...**je neslušné, keď žena hovorí v cirkevnom zhromaždení**“ (1Kor 14,35).

Keď ide o zvlášť závažný problém, Pavel, aby dodal svojim radám silu, neváha občas použiť i „zbrane silného kalibru“, pričom sa uchýľuje aj k argumentom, ktoré síce „*hovorí on, nie Pán*“ (aby sme použili jeho slová, ktoré boli citované v predchádzajúcom odstavci) – lebo v učení Pána (ako ho poznáme z evanjelií) nie je o nich žiadna zmienka – napriek tomu ich však „biblicky zdôvodňuje“. Tak je to napr. aj vo vyššie spomenutých častiach jeho listov (2Kor, 10-11 a 1Tm 2,9-15): v prvom prípade mu ide o posilnenie jeho oslabujúcej sa autority; v druhom má obavu, že sa naruší tradícia, a s ňou aj poriadok a stabilita v zbere.

So snahou Pavla dodržiavať konvencie, tradície – či už to vyjadruje slovami „...*všetko nech sa deje slušne a v poriadku*.“ (1Kor, 14,40), alebo inak – sa stretávame opakovane, ale jeho výroky nie sú pre nás záväzné. On sám dodržiavanie istých formálnych zásad správania považoval za *dobré* (teda *nie* za bezpodmienečne *nutné!*) pre zachovanie jednoty: „*Dobre je... nerobiť, na čom sa brat uráža*“ – R 14,21), nepovažoval to teda za dôležité pre vieru, či dokonca pre spásu. Dokladom toho sú aj tieto jeho slová, svedčiace o jeho slobodnej mysli, o jeho pružnosti: „*Pre Židov som bol Žid... pre tých, čo sú bez zákona (som bol) ako bez zákona... pre slabých som bol slabý... všetkým som bol všetko, aby som aspoň niektorých priviedol ku spaseniu*.“ (1Kor 9,20-22).

Ako dnes chápať tieto doporučenia Pavla? Podobne, ako tie časti Písma, napr. starozmluvného Zákona (budeme o tom hovoriť podrobnejšie v časti *Človek – Boží „zmluvný partner“*), ktoré mali miestne alebo časovo obmedzený charakter, a dnes ich už preto takmer nikto nepovažuje za záväzné.

V čase, keď žil Pavel, mohla vtedajších konzervatívnejších členov zboru žena s nezahalenou hlavou pohoršovať: javila sa im asi podobne neslušnou, ako v súčasnosti žena, ktorá príde do kostola (do zhromaždenia kresťanov) provokatívne oblečená (resp. viac „odhalená“ ako oblečená); no vyvodzovať z týchto viet akúsi „dogmu“, napr. o tom, že aj dnes musia mať ženy v zhromaždení „zahalené hlavy“, je (prepáčte) nezmysel. Ešte horšie je trvať v dnešných časoch na Pavlovom odporúčaní, že žena nemá hovoriť v cirkevnom zhromaždení (teda, že vlastne nemôže zastávať ani žiadne dôležitejšie funkcie v cirkvi). Pavel vyslovene hovorí, že je to *neslušné*, teda že sa to protíví vtedajšej morálke (tradícii). My vieme, že podobný stav trval vlastne až do 19. storočia: ženy boli prakticky úplne vylúčené z verejného života. Dnes je situácia iná: ženy zastávajú (niektoré veľmi úspešne) verejné funkcie, a to niekedy veľmi vysoké; ľudí to nijako nepohoršuje, nepokladajú to za „*neslušné*“. Prečo to teda za neslušné (či dokonca za „vieroučne neprípustné“) považujú predstavitelia niektorých cirkví? Pri obsadzovaní zodpovedných miest v cirkvi treba skúmať *duchovné predpoklady* dotyčného človeka, teda jeho vzťah k Bohu (či je, alebo nie je Božím dieťaťom) a jeho *duševné predpoklady*, t.j. či má pre danú funkciu potrebné vedomosti a vlastnosti (dary Ducha), nie jeho telesné danosti (a to vrátane pohlavia).

Teda v dnešnom svete, keď sú ženy emancipované, vzdelané, a keď aj v samotnej cirkvi zohrávajú veľmi významnú úlohu (mnohé zbory žijú len vďaka zaangażovanosti žien, zatiaľ čo muži sa z nich často „vytrácajú“), je akékoľvek poďecovanie, či odsúvanie žien do úzadia (dokonca z „náboženských dôvodov“) absolútne neodôvodnené a škodlivé.

V Biblii sú dve správy o stvorení človeka. Niektorí sa domnievajú, že pochádzajú od dvoch „autorov“, pretože sa úplne nezhdujú. Je pravda, že nie sú celkom rovnaké, ale neprotirečia si, naopak *dopĺňajú* sa. Iba ich spo-

jením dostávame úplný obraz stvorenia človeka: **človek, stvorený na obraz Boha, má byť pánom prírody, ale pritom má zostať trvalo závislým na Bohu.**

Človek, Adam, bol Bohom **poverený** dôležitou úlohou (iste aj kvôli tomu dostal od Stvoriteľa niektoré vlastnosti a schopnosti, ktorými sa zásadne odlišuje od iných živých tvorov, od ostatného stvorenstva). Boh však vždy, keď niekoho poveruje dôležitou úlohou, napred ho *vyskúša*, preverí si jeho spoľahlivosť, oddanosť (spomeňme si akým skúškam bol vystavený Abrahám; vyskúšaní boli aj Mojžiš, Dávid a iní; ba dokonca i Ježiš bol skúšaný – pokúšaný diablom). Niektorí v skúške obstáli, iní sklamali. Adam, žiaľ, patrí medzi tých druhých, medzi tých, čo sklamali, zradili – môžeme povedať, že nedodrжал zmluvu. (Boh, keď poveruje ľudí nejakou úlohou, robí to často vo forme zmluvy. O tom si viac povieme v častiach *Človek – Boží syn/dcéra* a *Človek – Boží „zmluvný partner“*).

Situácia sa okamžite zmenila: nedodržaním zmluvy zo stany človeka, stala sa neplatnou celá zmluva: človek stratil mnohé výsady, ale i mnohé schopnosti, ktorými sa podobal Bohu (čiže na základe ktorých bol „Božím obrazom“). Ale Boh ho nezavrhol, dal mu ešte šancu; z kníh SZ sa môžeme dozvedieť, ako sa niektorí tejto šance chytili, a tak opäť získali Božiu priazeň – Boh im dal privilégiá, ktoré človek stratil a ktoré patria iba Jeho synom (o tom si povieme podrobnejšie neskôr).

Ale väčšina ľudí (dokonca i z národa, ktorý si vyvolil, ktorý bol prostredníctvom Božích poslov a hovorcov i prostredníctvom Jeho písaného Slova nielen informovaný o Božích zámeroch, ale tešil sa dokonca Jeho zvláštnej priazni), väčšina ľudí opäť sklamala, nevyužila šancu, ktorú im ponúkol napr. v Zmluve, ktorú im dal prostredníctvom Mojžiša. Bola azda táto zmluva príliš tvrdá, nesplniteľná? (O tom viac v časti „Človek – Boží zmluvný partner“).

Vzhľadom na to, že túto šancu – stať sa opäť Božími deťmi prijatím (a plnením) Božej zmluvy (Zákona) – veľká väčšina ľudí nedokázala využiť, prišiel Boh s ešte jednou, **poslednou šancou**: poslal dávno zaslúbeného Mesiáša, ktorý mal pomôcť ľuďom navrátiť sa k Bohu, obnoviť stratený vzájomný vzťah (a tak súčasne aj obnoviť, znova získať stratenú perspektívu). Prišiel Ježiš Kristus – Boží Syn. (Ako rozumieť výrazu Boží Syn, povieme si neskôr). Ježiš bol poverený úlohou napraviť to, čo pokazil, v čom zlyhal Adam. Aj preto je v Písme nazvaný Adamom – „*posledným Adamom*“ (1Kor 15,45). Ježiš nezlyhal (ako Adam), obstál, a vykonal najväčšiu úlohu, akou kedy bol niekto Bohom poverený. Tou úlohou bola záchrana (spása) sveta.

V NZ (L 3,38) je Adam uvedený na konci vzostupného rodokmeňa Ježiša. Má sa tým iste naznačiť nielen univerzálnosť platnosti spásy, prinesenej Kristom, ale aj Ježišov typologický vzťah k Adamovi – človeku: *obaja* majú spoločné to, že *sú ľudia – zástupcovia ľudstva*. Adam a „posledný Adam“ (Ježiš Kristus) sú univerzálnymi osobnosťami, reprezentantmi (*archetypmi*) ľudstva. Obaja majú spoločné to, že boli, ako reprezentanti ľudstva, poverení podobnou úlohou. Ale podstatný rozdiel medzi nimi je v tom, ako túto úlohu splnili. Prvý Adam zlyhal, sklamal, druhý (posledný) Adam svoju úlohu splnil. Preto dôsledky konania prvého Adama sú pre ľudstvo negatívne; dôsledky, toho čo vykonal „posledný Adam“, sú pre ľudstvo vysoko pozitívne.

Pre takéto chápanie zmienených biblických textov svedčí aj to, že Ježiš je v Písme opakovane označený ako *pravý obraz Boží* (2Kor 4,14; Ko 1,15). Spomeňme si, že aj Adam (človek) bol *pravým obrazom Božím*; až neskôr, ako vieme, sa tento obraz porušil; a napravil sa opäť v Kristovi. Teda podstatný rozdiel medzi prvým a posledným Adamom nespočíva v ich podstate, ale v tom ako splnili svoje poslanie, poverenie. A práve toto – splnenie, či nesplnenie poslania, zachovanie, či porušenie vernosti – napokon rozhodlo aj o ich ďalšom „osude“: Adam bol Bohom potrestaný (1M 3,17-19), Ježiš bol Bohom povýšený (Sk 5,3; Ef 1,19-22; F 2,9). A toto sa týka aj ich potomkov. Ale pozor: v Biblii sa často hovorí o *potomstve*, resp. *synovstve v duchovnom zmysle*; a aj tu to treba chápať takto: kto prijal Krista, kto sa s ním duchovne stotožnil – teda nie jeho potomok v biologickom zmysle (veď Ježiš, a samozrejme ani Boh, žiadnych „biologických potomkov“ nemal) –, teda ten, kto sa stal „jeho obrazom“, je *novým stvorením* (2Kor 5,17; G 6,15), *novým človekom* (Ef 2,15; 4,24) – *Božím synom / dcérou* (myslené, samozrejme, v duchovnom zmysle – pozri nasledujúcu časť).

Vráťme sa však k vlastnej správe o stvorení, ktorú máme zaznamenanú v prvej knihe Mojžišovej; tá dostala názov Genesis práve preto, že obsahuje túto správu (lat. slovo *genero* znamená totiž jednak plodiť, rodiť, ale aj *tvoriť, vznikať*). Sú tu zapísané, ako som sa už zmienil, dve správy o stvorení, ktoré sa navzájom dopĺňajú (nachádzajú sa v prvej a v druhej kapitole tejto knihy). Z antropologického hľadiska (**pre pochopenie pôvodu človeka, jeho podstaty a jeho poslania na zemi**) si treba všimnúť v týchto správach najmä **tri skutočnosti**:

1. Človek je **Božím stvorením** (1M 1,27).
2. Boh stvoril človeka „z prachu (z prvkov) zeme“ a vdýchol mu „**dych života**“ (1M 2,7).
3. Boh stvoril človeka **na svoj obraz** (1M 1,27).

Povedzme si teraz niečo o tom, čo znamenajú a aké dôsledky plynú z týchto troch dôležitých skutočností:

1. Človek je Božím stvorením (1M 1,27) – je Jeho originálnym, od počiatku dokonalým, hotovým dielom. Nevyvíjal sa teda „postupným zdokonaľovaním“ z iných živých tvorov (a tie z neživej hmoty). Iba preto, že človek bol hotový, dokonalý hneď od svojho začiatku (ihneď po stvorení), mohol dať Boh ľuďom *slobodu*: mohli sa slobodne rozhodovať (čo pravdaže nieslo sebou aj isté riziko zlého rozhodnutia). Ľudia sa od prvopočiatku zásadne líšili od zvierat tým, že boli stvorení „*na Boží obraz*“, čoho prejavom bola nielen pomerne vysoká *inteligencia* a *kreativita*, ale najmä spomenutá *možnosť slobodného rozhodovania*: ľudia nemuseli (ako zvieratá) konať iba to, čo im prikazovali inštinkty (inštinkty sú akési „pravidlá správania“, „predpisy“, ktoré Stvoriteľ už pri akte stvorenia zapísal živým tvorom do ich genofondu), ľudia (hoci tiež majú mnohé inštinkty) dostali *možnosť uvažovať, rozhodovať sa* (konať často, ak je to v danej situácii lepšie, i v rozpore s rigidnými inštinktmí). Bez tejto vlastnosti by ľudia nemohli konať úlohu, ktorú dostali od Stvoriteľa: „*podmaňte si zem... panujte nad (všetkým) čo sa hýbe na zemi*“.

Tzv. „*evolucionistickí kresťania*“ – čo je vlastne nezmyselný výraz; niečo podobné ako napr. „suchá voda“ alebo „studený oheň“ (aj keď sa tieto výrazy občas

použijú, ide v podstate o metaforu, niekedy o iróniu; lebo ak voda prejde z kvapalného, „mokrého“ skupenstva do iného, nadobúda nielen iné vlastnosti, ale dostáva aj iný názov; a podobne je to s ohňom) – *teda evolucionisti, ktorí sa neoprávnené považujú za kresťanov*, so stratou svojej viery v Božie stvoriteľské dielo, zavrhlí okrem iného aj také dôležité súčasti biblickej zvesti, dôležitejšie pre kresťanskú vieru, ako je *biblická správa o ľudskom zlyhaní* (páde) a o *ľudskej zodpovednosti* za stav stvorenia; a s odmietaním správy o potope nepriamo *obviňujú Ježiša Krista z klamstva alebo nevedomosti*, pretože on sa na tieto udalosti vo svojich rečiach odvolával (Mt 24, 37-39). Skrátka: **ak človek neprijme „biblickú antropológiu“, bude mať veľké problémy aj s „biblickou teológiou“.**

2. Telo človeka síce pozostáva (po materiálnej stránke) z prvkov zeme („z prachu zeme“), ale **„dych života“** mu Boh „vdýchol“ (1M 2,7). Bez prvého (tela), ale ani bez druhého (dychu života) by nebolo „živej duše“ – človeka. Jedno s druhým súvisí, jedno nemožno od druhého oddeliť, ale to neznamená, že jedno vzniklo z druhého (napr. že „život je vlastnosťou hmoty, kvalitatívne novou formou jej pohybu, ktorú nadobudla vývojom“, ako to tvrdia niektoré ateistické hypotézy). Výskumom ľudského *tela* sa zaoberajú niektoré biologické, resp. medicínske disciplíny, teda prírodné vedy; *spôsobom* jeho *mýslenia* a konania sa zaoberajú špekulatívne (niekedy nazývané aj „spoločenské“) vedy, napr. filozofia, psychológia, sociológia a i.; ale *podstatou života* – tým, čo je v Biblii nazvané „dychom života“ a čo býva v rôznej literatúre označované rozličnými názvami, ako napr. „živá (resp. životná) sila“, „teleonómia“, „životný (alebo oživujúci) princíp“, niekedy (nesprávne) „duša“ – tým sa nezaobrá žiadna veda, pretože ide o niečo, čo nepatrí do oblasti javov, ktorých bádanie je v možnostiach vedy, k čomu vyjadrovať sa sú vedci („prírodní“ i „špekulatívni“) nekompetentní.

Vysvetlime si to podrobnejšie: Vlastný život (jeho podstata) nie je materiálny jav (ani nie je „vlastnosťou hmoty“), napriek tomu, že vo forme, s ktorou sa najčastejšie stretávame, býva „viazaný“ na hmotné telo. Každý však vie, že hmotné telo môže existovať aj bez života (mŕtvola, mŕtve telo, je v prvých minútach, pokiaľ v ňom ešte nenastali rozkladné procesy, po anatomickej i biochemickej stránke totožné so živým telom; je tu „iba“ jeden rozdiel – prítomnosť života, onej „životnej sily“, „dychu života“). A my veríme (na základe dobrých dôvodov), že môže existovať aj život bez hmotného tela. Z vyššie povedaného vyplýva, že skúmanie života nemôže byť predmetom prírodných vied, ktoré sa zaoberajú hmotným svetom, jeho formami, vzťahmi, zákonitostami – preto ani vyjadrovať sa k podstate života nepatrí do kompetencie prírodných vied.

Život však nie je ani psychický jav. Prejavom života zďaleka nemusí byť vždy psychika (a to, čo s ňou súvisí): život môže existovať aj bez psychických prejavov, a to nielen napr. u rastlín a iných živých organizmov, ktoré nemajú tzv. centrálny nervový systém, ale niekedy aj človeka (ak je napr. v kóme). Vedy, ktoré sa zaoberajú skúmaním psychiky človeka, jeho myslením a konaním, môžu sa síce vyslovovať napr. ku „kvalite“ života, alebo môžu skúmať niektoré jeho prejavy, ale nemôžu vôbec nič povedať o jeho podstate. Otázka podstaty života teda nepatrí ani do kompetencie „špekulatívnych (resp. „spoločenských“) vied“ (filozofie, psychológie, sociológie atď.).

Je celkom samozrejmé, že hmotné časti živých bytostí, žijúcich na Zemi sú zložené z prvkov, ktoré tvoria našu planétu, jej neživú časť (ak by tomu tak nebolo, život na Zemi by nebol možný; veď kde by sa brali „stavebné prvky“ pre rekonštrukciu a reprodukciu živých bytostí). Ale napriek totožnosti prvkov, sú tu obrovské rozdiely medzi živou a neživou prírodou, a to

nielen v prítomnosti onej „živej sily“ (o ktorej sme si niečo povedali v predchádzajúcich odstavcoch), ale aj v zložení – v percentuálnom zastúpení prvkov, ale najmä v prítomnosti zlúčenín typických pre živé organizmy (tu mám na mysli najmä zložité organické zlúčeniny, bielkoviny, cukry, tuky), ktorých vlastností nijako nemožno odvodiť od vlastností chemických prvkov, z ktorých sú zložené.

Nakoniec niečo podobné (i keď v oveľa menšej miere a pestrosti) môžeme pozorovať aj v anorganickej prírode: napríklad vlastnosti NaCl (našej „kuchynskej soli“) sa v ničom nepodobajú vlastnostiam prvkov, z ktorých je jej molekula zložená, totiž sodíku (Na) a chlóru (Cl); rovnako vlastnosti vody (H₂O) sú diametrálne odlišné od vlastností vodíka a kyslíka (H a O). Nech mi vzdelaní čitatelia prepáčia tieto triviálne príklady, ale domnievam sa, že sú mnohí, ktorým treba vysvetliť (alebo aspoň pripomenúť) aj skutočnosti, ktoré sú predmetom učiva základných škôl. Veď napr. rôzne vyhlásenia niektorých ľudí (dokonca „vedcov“) typu „naše telo je v podstate voda (70%), uhlík, vápnik (alebo dokonca „vápnok“), dusík a malé percento niektorých iných bežných chemických prvkov“ svedčia o snahe neprípustne simplifikovať život, a tým aj jeho vznik, pôvod. Rovnako by sa ale mohlo napríklad povedať: „tento počítač je iba kov a plast“ (ich množstvo by sa dalo tiež vyjadriť v percentách alebo v gramoch) – teda „nič mimoriadne“. Ale takto predsa nemôže hovoriť inteligentný človek.

No ani nesmierna zložitosť a rôznorodosť rôznych organických látok, z ktorých je organizmus (živočíšny alebo rastlinný) zložený – a ktoré majú také vlastnosti (chemické či fyziologické), že sa ich vedci snažia imitovať a viac alebo menej úspešne použiť pri výrobe rôznych zariadení a strojov – teda ani táto zložitosť stavby ľudského (a nie iba ľudského) tela nemôže vysvetliť, ako už bolo povedané, zložitosť života, a už vonkoncom nie jeho podstatu. Iba vyššie spomenutá nemateriálna „životná sila“, entelechia, teleonómia – „dych života“ (je jedno aké synonymum použijeme) môže tento zložitý stroj uviesť do pohybu, spôsobiť, aby jednotlivé jeho časti nielen pracovali, ale aj vzájomne kooperovali, aby sa z fantastických (ale samých osobe nefunkčných) súčiastok stal úžasný fungujúci systém – živý a životaschopný organizmus, ktorý má všetky **vlastnosti živých tvorov: základné** (ako sú látková výmena a premena, pohyb, obrana voči nepriaznivým vplyvom prostredia, adaptabilita a v poslednom rade schopnosť reprodukcie) i *mnohé ďalšie* (napr. pamäť, inteligenciu, schopnosť kooperovať, plánovať, u človeka dokonca abstraktne uvažovať atď.). O rôznych, často podivuhodných formách života, o zvláštnostiach a dômyselnosti ich „fungovania“ sa tu nemožno šíriť (záujemcov odkazujem na svoju už spomenutú knihu „Fakty a úvahy O ŽIVOTE...“).

„Živá duša“ je biblický pojem, význam ktorého je odlišný od toho, čo si väčšina ľudí predstaví (následkom vplyvu gréckej filozofie, najmä platonizmu, ktorý v staroveku značne, a treba povedať, že nepriaznivo, ovplyvnil kresťanské myslenie), keď sa stretne s výrazom „duša“. Gréci, na rozdiel od Židov (a teda aj od biblického učenia), zastávali princíp tzv. **dualizmu**:

Každý človek údajne pozostáva z dvoch častí – tela (*sóma*) a duše (*psyché*), pričom hlavná, podstatná je duša, zatiaľ čo telo je nepodstatné a navyac „zlé“ (je to len akýsi materiálny „obal“ duše, ktorý často iba prekáža duši v tom, aby sa pozitívne uplatnila).

Biblia nepozná takýto dualizmus: keď sa tam hovorí o *duši* (hebr. *nefeš*, gr. *psyché*), resp. o „živej duši“ vždy ide o **celú živú bytosť** (teda vrátane tela). Okrem toho sa tam však hovorí aj o *duchu* (hebr. *ruach*, gr. *pneuma*), ale to je niečo iné ako duša. **Duch** má viaceré významy: jednak už spome-

nutý „dych života“ (oživujúcu silu), jednak Boží (alebo aj Svätý) Duch. *Ruach* má pôvodný význam „pohyb vzduchu“, teda aj dych; a keďže dýchanie odlišuje živú bytosť od mŕtvoly, bol *ruach* stotožňovaný s oným spomínaným Bohom vdychnutým „dychom (princípom) života“. Pojem „Boží Duch“ je často používaný na označenie niečoho čo súvisí s Božou večnosťou a Jeho stvoriteľskou zvrchovanosťou. Viac si o Božom duchu a jeho prítomnosti v človeku povieme neskôr (v kapitole 2. *Človek – Boží syn/ďcéra* a tiež v časti III. – „*Dynamológia*“, čiže „malá exkurzia do sveta veľkých síl“).

3. Boh stvoril človeka na svoj obraz (1M 1,26-27). Zatiaľ čo prvé dve vlastnosti (stvorenie z prvkov zeme a oživenie „dychom života“) sú spoločné človeku i iným živým tvorom, touto treťou (stvorením na Boží obraz) sa človek od ostatného stvorenstva veľmi zásadne líši. „Obraz“ v tomto texte znamená „podoba“: človek bol stvorený tak, že sa (v istom smere alebo niektorými vlastnosťami) podobal Bohu. Ale pozor *podobnosť v žiadnom prípade nie je rovnosť*. To je prvá vec, na ktorú bolo treba upozorniť. A druhou, rovnako dôležitou skutočnosťou (už sme sa o nej zmienili) je, že človek neskôr, žiaľ, vlastnou vinou *stratil túto „podobnosť“*, i keď nie úplne, ani definitívne. O tom však viac neskôr. Teraz si vysvetlíme, v čom spočívala spomínaná podobnosť; a potom si niečo povieme o inej podobnosti človeka – o jeho podobnosti s inými Božími stvoreniami:

A akom zmysle sa stal človek „obrazom Boha“, v čom mu bol podobný? Celkom isto nie svojím telom: veď *Boh je Duch* (J 4,24), a *duch nemá telo a kosti* (L 24,39). Človek však má „telo a kosti“, ktoré sú „z prachu zeme“ (t.j. z hmotných prvkov našej planéty); človek sa nepodobá Bohu ani svojou dušou; to by sa Bohu podobali všetky živé tvory, lebo sa o nich v Biblii píše ako „živých dušiach“. Ako však vieme, je tu ešte *Duch* (*Ruach*). A práve o duchu sa v Biblii hovorí, a to ako v súvislosti s Bohom, tak i v súvislosti človekom (nie však s inými živými tvormi). Je to celkom isto *prítomnosť tohto ducha, ktorou sa človek podobal Bohu* (bol jeho obrazom) a líšil sa od ostatného stvorenstva. Prítomnosť Božieho Ducha dáva „živej duši“ – človeku diametrálne odlišné vlastnosti a schopnosti ako majú ostatné „živé duše“, napr. zvieratá. Zvieratá sa niektorými telesnými vlastnosťami človeku vyrovnávajú, ba ho často vysoko prevýšia (spomeňme napr. čuch psa, rýchlosť geparda, let vtákov a mnohé iné podivuhodné schopnosti zvierat), ale človek má niečo, čo ony nemajú – má vysokú *inteligenciu* a *kreativitu*, a pomocou nich dokáže nielen kompenzovať svoje „handicap“, (napríklad vďaka svojej inteligencii a kreativite si vytvoril stroje, pomocou ktorých vysoko prevýši rýchlosť aj tých najrýchlejších zvierat a vzlietne vyššie ako ktorýkoľvek iný živý tvor), ale dokáže aj ovládnuť iné živé tvory – tak ako mu to bolo prikázané jeho Stvoriteľom: „...*podmaňte si zem... panujte nad každým živočíchom, čo sa hýbe na zemi!*“ (1M 1,28). Aj keď v súčasnosti niektorí ľudia, ktorí sami seba nazvali „ochranármi“ (čo naozaj ochraňujú? Lykožrútov, ktoré ničia lesy, dravcov, ktorí zabíjajú nielen iné zvieratá, ale ohrozujú aj životy ľudí?), aj keď títo ľudia spochybňujú a všemožne sa snažia znemožniť ostatným ľuďom plnenie si tejto, Stvoriteľom im danej povinnosti, nič to nezmení na tom, že v celosvetovom meradle si človek túto svoju úlohu plní a plniť bude. Ale pozor: „panovať nad stvorenstvom (prírodou)“ neznamená bezohľadne ho ničiť; naopak, znamená to

„rozumne hospodáriť, spravovať, regulovať“. Kto iný to má robiť, ak nie ten, kto má na to danosti a poverenie? Zbaviť sa tejto povinnosti (nechať všetko na tzv. „samoreguláciu“) by bolo nielen hlúpe, nezodpovedané, ale aj hriechne (ako každé konanie, ktoré je v rozpore s Božími príkazmi a zákazmi).

Ale vráťme sa k otázke „**človek – Boží obraz**“. Povedali sme si, že **podobnosť s Bohom** môže znamenať iba to, že človek dostal Božieho ducha; čiastočne sme si vysvetlili, čo výraz duch (*ruach, pneuma*) znamená a naznačili sme si aj to, že človek tento dar Božieho ducha (a s ním aj mnohé vlastnosti, ktoré predtým vlastnil) neskôr stratil; hoci istá inteligencia a kreativita (v porovnaní s inými tvormi vysoká) mu zostala; no zostalo mu aj niečo iné: *možnosť, aby stratený „obraz Boží“ za istých okolností opäť získal*. Pravdaže, iba ako fakultatívnu, nie obligátnu „dávku“ – ako „dar Ducha Svätého (Božieho)“. Človek môže túžiť po tomto vzácnom dare, môže oň Boha prosieť, nemôže si ho však nárokovať, vynucovať. Aj keď sa týmito otázkami budeme zaoberať hlavne v druhej časti, povedzme si o tomto dare Božieho Ducha niečo už teraz; nielen preto, aby boli jasné súvislosti, ale aj preto, že v istom slova zmysle aj toto patrí k Božiemu stvoriteľskému dielu (veď ide v podstate o „reštaurovanie porušeného stvoreného diela“).

V Božom slove sa hovorí o **Božom Duchu** najmä v situáciách, keď sa Boh veľmi tesne stretáva s človekom: skláňa sa k nemu, budí v ňom nový život z viery, dáva mu svoje dary, ba priamo ho naplňa (poprípade ho „pomazáva“) svojím Duchom; môže mu však svojho Ducha i odobrať. Prítomnosť Ducha Božieho v človeku sa môže prejavovať rôzne (víťazstvo nad nepriateľmi, prorocké vytrženie, naplnenie múdrosťou a umením, ale najmä premena človeka v poslušné **dieťa Božie**, ktoré pozná Boha, svojho Otca, rozumie Jeho veciam, chápe Jeho slovo, pozná Jeho zámery). Duch Boží teda môže byť prítomný v človeku (ak mu ho Boh daruje), ale aj nemusí byť. Ba čo viac, človek môže byť nielen bez Božieho ducha („duchovne prázdny“), ale môže v ňom byť dokonca duch nepriateľský Bohu (duch zlý, duch satanov). O ľuďoch, v ktorých je prítomný Boží duch („naplnených Božím duchom“) sa v Písme píše ako o „Božích deťoch“ (synoch, dcérach). Naopak, tých, v ktorých je prítomný zlý duch, ktorí sa protivia Bohu a nechápu Božie slovo, označil Ježiš Kristus pri jednej debata s nimi za deti diablove (satanove): „... ja prichádzam od Boha; neprišiel som sám od seba, On ma poslal. Prečo nechápete moju reč? Pretože ... ste **z otca diabla** a žiadosti svojho otca chcete činiť.“ (J 8,42-44). O týchto veciach, napr. o tom aký je rozdiel medzi životom vegetatívnym, animálnym a duchovným, o tom, čo všetko znamená byť Božím synom (dieťaťom) atď. píšem podrobnejšie v iných svojich knihách („Fakty a úvahy o viere kresťanov...“, „Fakty a úvahy o živote...“, „Poznanie – otázka života a smrti“). Informácie o nich nájdete na: www.knihy-benjan.sk).

Podme teraz k ďalšej otázke: ako (alebo: prečo) sa stalo, že človek stratil dar Božieho ducha, ktorý dostal pri stvorení, prečo sa zmenil z „Božieho obrazu“ iba na akúsi „skicu“, niekedy dokonca „karikatúru“. I keď sme o tom už stručne hovorili v súvislosti s Adamom, opíšme si (aspoň v základných črtách) *zvláštny príbeh človeka*, ktorý sa odohral predtým, ako sa jeho potomstvo rozšírilo po tejto „našej“ planéte.

Boh dal človeku slobodu (prečo to považoval za nutné, bolo vysvetlené vyššie), dal mu mnohé dary, privilégiá, poveril ho zodpovednou úlohou. Buď človek správne využívať svoju slobodu, svoje postavenie, bude konať zodpovedne, bude rešpektovať svojho Stvoriteľa, Jeho autoritu i pravidlá? Bolo ho treba podrobiť skúške. Skúška spočívala v overení si lojality, vernosti, poslušnosti. Človek, žiaľ, v skúške neobstál. Pri prvej príležitosti zradil svojho Stvoriteľa, Pána, Dobrodinca; pridal sa k Jeho nepriateľovi – tým, že poslúchol jeho „radu“ dal najavo, že sebecké záujmy („poznatie dobrého a zlého“) prevážili nad plnením si povinnosti, nad poslušnosťou. Tým, že poslúchol Božieho nepriateľa, prešiel na „inú stranu barikády“, odišiel od Boha. Boh ho mohol okamžite namieste zničiť. Neurobil to však – dal človeku ešte šancu; ale, pochopiteľne, sprísnil podmienky, sťažil pravidlá, odobral mu aj mnohé vlastnosti a privilégiá, ktoré predtým mal – „Boží obraz“ zostal neúplný. Človek už teda nebol dokonalým obrazom Boha, zostalo iba torzo tohto obrazu, napr. istá inteligencia, kreativita (i keď sa dá predpokladať, že aj tie boli zredukované), no *stratil stálu prítomnosť Božieho ducha*, a teda napríklad aj schopnosť priamo s Bohom komunikovať. Zostala mu však, ako sme si už povedali, istá *šanca*: Boh vo svojej veľkej milosti dáva človeku možnosť (po splnení určitých podmienok) získať stratený dar Jeho Ducha, a s ním aj mnohé mimoriadne schopnosti, ale najmä možnosť opätovného prístupu, **návratu k Bohu**.

Toľko o človeku – obraze Božom, o podobnosti človeka s Bohom. Teraz si povedzme niečo o inej podobnosti – **o podobnosti, ktorá je medzi človekom a inými živými tvormi – Božími stvoreniami**. V podstate každý, kto sa zaoberá podrobnejšie antropológiou (či už verí v Boha, alebo je ateistom), sa musí vyrovnáť s jedným problémom, ktorý sa stal „kameňom úrazu“ mnohých. Mohli by sme ho nazvať aj „problémom dvojakej podobnosti“: človek je totiž na jednej strane podobný Bohu (ako sme si o tom hovorili vyššie), na druhej strane je v niečom podobný iným stvoreným bytostiam, najmä tzv. „vyšším“ cicavcom. Pri vysvetľovaní podstaty tejto podobnosti sa budeme čiastočne vracáť k tomu, čo už bolo povedané (sub1. a sub2).

Veriaci kresťan nepochybuje o tom, že Boh je Stvoriteľ a že Jeho slovo je pravdivé; teda že aj on – človek je Božím stvorením, a to úplne originálnym, jedinečným (ako ostatne aj iné Božie stvoriteľské diela). Nevyvinul sa z iných „primitívnejších foriem života“, ako to tvrdia tí, ktorí Boha nepoznajú a tí, ktorí sa postavili otvorene proti Nemu. Jedným z „najsilnejších argumentov“ autorov evolučnej hypotézy (ako aj ich epigónov) je podobnosť orgánov niektorých organizmov, patriacich k rôznym druhom (species); Niekedy je tu aj istá podobnosť medzi organizmami, zaradenými do rozdielnych vyšších taxonomických skupín (rodu, čeľade, radu atď.). To však nie je žiaden argument: táto podobnosť vôbec neznamená, žeby tieto organizmy museli mať spoločného „predka“; teda, že jeden druh vznikol „prírodným vývojom“ (transformačnými mutáciami a prirodzenou selekciou) z iného druhu. Biblia hovorí, že Boh stvoril zvieratá (a všetko živé „*podľa svojich (ich) druhov*“; stvoril teda jednotlivé druhy – hotové; síce schopné istej adaptácie (prispôsobovaniu sa prostrediu), ale vždy iba v rámci svojho druhu. No netvrdí to iba Biblia, potvrdzuje to aj veda (súčasná genetika, paleontológia) i prax (napr. skúsenosti šľachtiteľov): je známe, že existujú

rôzne rasy, plemená, odrody s pozmenenými znakmi, vlastnosťami (najmä ak sa používa riadený – nie prirodzený – výber, teda pri zámernom šľachtení rastlín a zvierat) v rámci jedného druhu, ale hranice druhu nemožno nikdy prekročiť. (Bližšie o tomto v časti I. – „Darvinizmus“, a tiež v mojej knihe „Fakty a úvahy O ŽIVOTE...“).

O tom, že istá podobnosť ešte neznamená rovnaký pôvod by bolo možné uviesť mnoho príkladov. Napríklad, ak Boh hovorí, že stvoril človeka na svoj obraz, hovorí vlastne, že sú si v niečom podobní (pravdaže, nejde o podobnosť „telesných znakov“, veď Boh je Duch), ale bolo by šialenstvo tvrdiť, že táto podobnosť svedčí o rovnakom pôvode (o „jednom predkovi“) človeka a Boha. Uvedme si aj niektoré príklady „z bežného života“:

Tieto príklady „z bežného života“ budú možno trochu triviálne a budú celkom isto v mnohom „pokrivkávať“ za skutočnosťou; ale to je vlastnosť všetkých analógií („podobností“). Nakoniec účelom analogizácie nie je verne vylíčiť skutočnosť (potom by to nebola analógia, ale reprodukciu skutočnosti), ale urobiť zložitú skutočnosť zrozumiteľnejšou tým, že sa porovná s nejakou všeobecne známou, obyčajnou (banálnou) skutočnosťou, napr. udalosťou. Má to však zmysel iba vtedy, ak princípy, na ktorých sú založené (alebo podľa ktorých prebiehajú) obe skutočnosti (udalosti) sú rovnaké, alebo ak sú si veľmi podobné. Pri analógii (podobnosti) si treba teda všimnúť *princípy, nie predmety* (zápletku a *spôsob jej rozuzlenia*, nie hercov, dokonca nie ani ich gestá a dialógy).

Prvý príklad: Remeselník vyrába rôzne predmety z rovnakého materiálu (napríklad hrnčiar z hlíny, stolár z dreva); všetky predmety sú však originálmi, aj keď sa v niečom podobajú – sú z rovnakého materiálu, je na nich vidieť určitý „rukopis“ tvorcu, ba dokonca obsahujú niektoré prvky, ktoré sa tak podobajú, že majú rovnaký názov: napr. stolár vyrobí stôl, skriňu a vchodové dvere. Všetky tieto predmety majú niečo spoločné: predovšetkým materiál (všetky sú z dreva); okrem toho je tu istá podobnosť medzi stolom a skriňou (majú rovnakú povrchovú úpravu, ba i „nohy“, i keď tvarom a veľkosťou dosť odlišné); aj medzi skriňou a dverami je istá podobnosť: okrem materiálu napr. v tom, že na oboch sú závesy („pánty“) a zámky – ale tu vlastne podobnosť končí: ich účel je veľmi rozdielny a odlišné boli aj projekty, podľa ktorých boli vytvorené. Majú jedného pôvodcu, ale nemajú žiadneho „spoločného predka“. Istá podobnosť častí celku (funkčných súčastok i dekoračných detailov) teda neznamená, že tieto celky vznikli vývojom jeden z druhého; môžu svedčiť iba o tom, že vznikli v jednej dielni, že ich vyrobil ten istý majster (t.j. nemajú spoločný pôvod, ale *pôvodcu*).

To, čo tu bolo povedané o podobnostiach človeka, možno ukončiť **krátkym zhrnutím s výstrahou pred nevhodnou (nepripustnou) analogizáciou:**

Človek (obraz Boží a súčasne Božie stvorenie) má, pokiaľ ide o jeho vzťah k Bohu a k inému stvoreniu, celkom zvláštne postavenie – **je podobný** (v niečom) jednému i druhému: **po biologickej stránke** je podobný mnohým iným živým tvorom. Tu je teda prípustné robiť určité analógie (pozitívnym dôsledkom tejto skutočnosti je napr. využitie istej podobnosti v anatómii a fyziológii pri medicínskom výskume, konanom v prospech človeka na pokusných zvieratách; negatívnym dôsledkom tejto podobnosti je jej zneužívanie na dokazovanie „spoločného pôvodu“ druhov, vrátane človeka, t.j. na nahrádzanie faktu stvorenia hypotézou evolúcie, Boha prírodou). **Po duchovnej stránke** je však človek podobný svojmu Stvoriteľovi. Práve toto je zmysel toho biblického „Boh stvoril človeka na svoj obraz“ (veď v čom

inom, ak nie v duchovnej oblasti, sa človek podobá Bohu, ktorý je Duch?). To boli „dve podobnosti“ človeka, ale sú tu aj „dve **nepodobnosti**“: **po duchovnej stránke** je tu absolútna nepodobnosť s inými živými tvormi na zemi (tento fakt ignorujú evolucionisti), **po biologickej stránke** je tu absolútna nepodobnosť s Bohom – túto skutočnosť ignorujú tí, čo hľadajú na Boha cez „antropomorfické okuliare“: hovoria napr. o „osobe“ Boha, o Jeho „potrebách“ a vlastnostiach, celkom podobných potrebám a vlastnostiam človeka. Títo ľudia si „stvorili Boha na svoj obraz“, čím ho degradovali, ponížili. Opačným extrémom (ale vlastne s rovnakými dôsledkami) je zamieňanie si podobnosti s rovnosťou – snaha povýšiť človeka (podobu, obraz Boha) na úroveň Boha samotného. Sú totiž ľudia (napríklad v hnutí New Age), ktorí tvrdia, že človek všetko vie (alebo bude v budúcnosti vedieť) a všetko môže; čiže neodôvodnene, drzo a bohorúhačsky si chcú privlastniť také vlastnosti a schopnosti (vševvedúcnosť, všemohúcnosť, ale i niektoré iné), ktoré sú atribútmi Boha, ktoré vždy patrili, patria a budú patriť iba Jemu, a nikomu inému. Takto títo ľudia vlastne sami seba (alebo všeobecne ľudí) prehlasujú za „bohov“. Ale Boh hovorí človeku „*Nebudeš mať iných bohov okrem mňa!*“ (2M 20,3; 5M 5,7).

Niektoré ľudské predstavy o stvorení.

Treba hneď v úvode povedať, že mienime hovoriť o predstavách, ktoré sú a zostanú iba „predstavami“ (obrazmi, analógiami, metaforami); a tie sú od skutočnosti vždy viac či menej vzdialené. Ich obsah i forma závisia od mnohých okolností, napríklad od úrovne civilizácie, resp. od paradigmy, panujúcej v danej dobe na danom mieste, a v značnej miere tiež od vlastností a schopností jednotlivca (napríklad od jeho inteligencie, vzdelania a svetonázoru).

Ak napr. v minulosti človek čítal, že Boh stvoril človeka „z prachu zeme“, predstavil si Boha ako niekoho, koho poznal z osobnej skúsenosti, napr. ako hrnčiara alebo nejakého umelca (možno insitného), ktorý mieša hlinu (prach zeme) s vodou, a z takto vymiesenej hmoty modeluje figúrku – postavu človeka. Dnes asi každý bude pokladať takúto predstavu za naivitu, ak nie priamo za blasfémiiu.

Pre dnešnému človeku možno bude primeranejšou predstava Stvoriteľa, ako geniálneho počítačového programátora, ktorý je súčasne autorom obrovského množstva súborov, mimoriadne zložitých, veľmi rozdielnych (čo do obsahu i rozsahu), no v ničom si predsa len aspoň vzdialene podobných.

Na jednom mieste Biblie (J 1, 1) sa stvorenie opisuje slovami „*Na začiatku bolo slovo (logos)*“. Grécke slovo „logos“ sa v Biblii tradične prekladá výrazom „slovo“; no „logos“ je v skutočnosti výraz mnohovýznamový: možno ho preložiť napr. slovami „veda“ (resp. súbor vedomostí, súhrn informácií), ale aj „múdrost“, „inteligencia“; dnešný človek si pod týmto výrazom ľahko môže predstaviť niečo, čo by sa mohlo podobáť zložitému „softvéru“; a bol by bližšie k tomu, čo mal asi autor biblického textu na mysli, ako človek (často i s teologickým vzdelaním), ktorý bazíruje na tom, aby preklad znel „slovo“ (hoci pod týmto výrazom si predstavuje často niečo úplne iné, ako ktorýkoľvek význam gréckeho „logos“: najčastejšie sa v jeho predstavách tento výraz „zhmotňuje“, a to dokonca antropomorfne – „logos“ nadobúda podobu „osoby“).² Text pokračuje „*To slovo Bolo u Boha, Boh bol to slovo*“. Ak je Boh Duch (a tento fakt je potvrdený v Biblii opakovane), potom je absolútne neprimerané „antropomorfizovať“ výraz „logos“ (logickejšie, aj keď priznávam, že tiež nie presné, je predstaviť si ho ako nehmotnú superinteligenciu, alebo ako „počítačový softvér“, za ktorým stojí jeho superinteligentný tvorca).

Tvorba „súborov“ (jednotlivých stvorení) by bez softvéru nebola možná, ale medzi „súborom“ a „programom“ (či dokonca „Programátorom“) je priepastný rozdiel. A rozdiel, i keď nie taký priepastný, je aj medzi jednotlivými „súbormi“ – sú rozdielne pokiaľ ide o ich obsah, formu, veľkosť, zložitosť, ale napr. aj „hypertextové prepojenia“ (relatívne i absolútne); no majú aj niečo spoločné: napr. „jazyk“, a teda aj niektoré formálne znaky („rukopis“); podobné sú aj „tagy“ (ale ich počet, ako i „cesty a ciele“ prepojenia sú rozdielne). Spoločné (presnejšie: podobné) znaky súborov však vôbec neznamenajú, že sú iba obmenami (variantmi) jedného súboru, že vznikli z jedného, jediného súboru, akéhosi „prasúboru“. Každý súbor je originálny, má odlišný obsah, iný účel, poslanie. Aj počítačový textový súbor môže byť raz napr. ľubostným, inokedy úradným listom; môže však byť aj reklamou, poviedkou, alebo napr. vedeckou prácou (popríklad úvahou o biblickej antropológii).

Rovnako rôzne živočíšne druhy môžu mať niektoré rysy, znaky podobné; to však vôbec neznamená, že vznikli „vývojom z jedného predka“; nemajú spoločný pôvod, ale Pôvodcu – Stvoriteľa.

„*Hospodinovým slovom boli utvorené nebesá... On povedal a stalo sa, On rozkázal a postavilo sa*“ (Ž 33,6.9). Opäť je tu to „slovo“, ale nie ako nejaká „osoba“, ale ako *slovo vyslovené*, ako *príkaz* („Hospodin povedal,... rozkázal“). Ako rozumieť tejto vete? Zdá sa, že akt stvorenia pozostával z dvoch krokov. Vezmime si náš príklad (porovnanie s tvorbou počítačových súborov): vytvorenie zložitého súboru vyžaduje vedomosti, informácie, prácu a istú zručnosť: všetko treba premyslieť, napísať, sformátovať, graficky upraviť. Ale aj keď to všetko vykonáme, súbor ešte nie je celkom hotový, neslúži tomu, k čomu bol vytvorený – treba vykonať ďalší krok: treba „potvrdiť“ (ide o to známe „Enter“ a „OK“, ktoré každý, kto pracuje s počítačom dobre pozná), ďalej vytlačiť, resp. odoslať na miesto určenia (možno takto podobne pri stvorení po kroku „povedal“ nasledoval krok „rozkázal“).

Uvedomujem si, že ide o simplifikáciu (zjednodušenie), ale vlastne každé porovnanie (metafora, podobenstvo a pod.) je simplifikáciou. Simplifikácia je dokonca nutnou podmienkou a podstatou takéhoto porovnania: *zjednodušením* sa má totiž uľahčiť pochopenie princípu, podstaty *zložitej veci*. Prečo si nepomôcť obrazom, ak originál je zložitý, alebo našim očiam nedostupný? Veď aj Ježiš Kristus častí hovoril v podobenstvách (ktoré vlastne tiež boli istou „simplifikáciou“), aby svojim poslucháčom urobil pochopiteľnejším napr. Božie kráľovstvo, resp. princípy, ktorými je riadené. Neodmietajme preto podobenstvá, metafory, predstavy, len nezabúdajme, že *vždy zostávajú iba podobenstvami* (niečím, čo je *podobné realite*, nie sú teda s ňou celkom rovnaké, či dokonca totožné).

Jednou z ľudských predstáv stvorenia (a to, žiaľ, i v kruhoch kresťanov) je aj učenie o akejsi „tímovej práci“ na stvorení, pričom úloha Boha-Otca-Stvoriteľa je odsúvaná do úzadia, alebo je dokonca úplne popieraná. V jednej knihe, vydanej kresťanským vydavateľom,³ môžeme napr. čítať: „Pred stvorením človeka sa uskutočnil božský snem... stvoreniu (človeka) predchádzala porada... musíme to vnímať ako poradu medzi Otcom, Synom a Duchom Svätým.“ V inej knihe⁴ nachádzame niečo podobné: „Pri stvorení sveta pôsobila celá Božia Trojica. Aktívnym činiteľom bol však Boží Syn, preexistujúci Kristus. Boží Syn bol Stvoriteľ, ten, ktorý rozkázal, aby vnikla zem. Kristus vdychol do Adamových nozdier dych života.“ Je pozoruhodné, že autorom (a tým, ktorí s nimi súhlasia) neprekáža, súčasne akceptovanie týchto podivných textov a slov tzv. apoštolského kréda: „*Verím v Boha-Otca všemohúceho, Stvoriteľa neba i zeme...*“, ani to, že Ježiš Kristus (podľa nich Stvoriteľ všetkého, vrátane Adama) je na iných miestach Písma nazvaný Adamom („*posledný Adam, ktorý sa stal oživujúcim duchom*“ – 1Kor 15,45). My už vieme, aký je skutočný význam mena „Adam“ – že je to „človek zo zeme“, teda človek stvorený, stvorenie (nie Stvoriteľ!) – a vieme tiež, aký priepastný rozdiel je medzi Stvoriteľom a stvorením. Aj na inom mieste Písma sa po-

rovnáva človek (Adam), ktorý sklamal – „*skrze neposlušnosť jedného človeka (voči Bohu sa ľudia) stali hriešnymi*“ – s iným človekom („Adamom“): „*skrze poslušnosť jedného človeka (Ježiša Krista) mnohí budú ospravedlnení.*“ (R 519). A podobných textov je v Písme viac. **Upieranie Bohu (Otcovi) jeho stvoriteľské dielo sa musí javiť každému, kto pozná Boha z jeho vlastného Slova, ako bohorúhačstvo**, a šírenie takýchto názorov v písomnej forme medzi ľuďmi (často Písma, t.j. Biblie neznalými) je šírením učenia, ktoré nemôže pochádzať od Boha (môžeme to teda pokladať za súčasť „misie Božieho nepriateľa“).

Podrobný rozbor biblických textov, o ktoré sa „opierajú“ obhajcovia vyššie uvedenej hypotézy (popierajúcej skutočnosť, že stvorenie je dielom Stvoriteľa – jediného Boha, o ktorom sa píše nielen v SZ, ale o ktorom opakovane hovorí sám Ježiš Kristus) podávam vo svojej knihe „Poznanie – otázka života a smrti...“ Pozri: www.knihy-benjan.sk.

V úvode, pri vysvetľovaní významu pojmu „antropológia“, sme si povedali, že biblická antropológia a biblická teológia majú k sebe blízko. To však neznamená, žeby niektoré skutočnosti, ktoré platia v jednej, bolo azda možné aplikovať na druhú (popríklad žeby pojmy, výrazy a predstavy, ktoré sú v jednej celkom primerané, bolo možné mechanicky prenášať do druhej). Neprípustnou je napríklad antropologizácia teológie. Predstavy niektorých ľudí o Bohu sú totiž veľmi skreslené, naivné – pripisujú mu nielen čisto ľudské vlastnosti, emócie, ale neraz dokonca i „podobu“; čiže „vytvárajú si boha na svoj (ľudský) obraz“. Boh však opakovane vystríha pred takýmito úvahami a praktikami, napr. v druhom z Desiatich Božích prikázaní, kde sa jasne, jednoznačne zakazuje vyrábať si objekty uctievania, t.j. „bohov“, zobrazovaním, t.j. napodobňovaním, stvorených bytostí. A práve toto dôležité Božie prikázanie si viaceré cirkvi vyskytli zo svojich „katechizmov“. (Pozri „*prílohu 1*“). Uvažujte: kto asi mohol „inšpirovať“ tých teológov, ktorí v minulosti, takto „upravili“ Božie slovo, a či duch je v srdciach tých súčasných teológov, ktorí túto deformáciu Božieho slova obhajujú?

Aj keď, ako sme si povedali, niektoré prirovnania (či skôr zamieňania) sú absolútne neprípustné (lebo vedú k znižovaniu Boha na úroveň človeka, alebo naopak, k vyvyšovaniu človeka na úroveň Boha – čo je vlastne rovnakým ponížovaním Boha), neznamená to, že všetky analogizácie (porovnávanie, prirovnávanie) sú zlé. Veď aj v Písme nachádzame porovnávanie niektorých Božích atribútov s ľudskými vlastnosťami. Napr. striktné trvanie na dodržiavaní zmluvy a vernosti je zo strany Boha občas nazývané *žiarlivosťou*, teda niečím, čo patrí „do arzenálu ľudských vlastností a pocitov“; aj Božiu *lásku*, pre jej nezištnosť, možno prirovnáť k láske rodičov ku svojim deťom. Ostatne aj samotný Ježiš Kristus, keď opisoval niektoré vlastnosti Boha, svojho Otca, použil niekedy „antropomorfné“ podobenstvá: napr. vykresľuje Boha ako *Pána (vládcu, popr. hospodára)*, ktorý poveruje svojich *šafárov* správou *svojho majetku*, a hodnotí ich podľa toho, ako s týmto majetkom nakladali. Pri tomto podobenstve však treba mať na mysli, že majetkom (v Písme „*hrivny*“ alebo „*talenty*“) treba rozumieť aj, ba najmä, Božie dary nehmotnej podstaty (napr. inteligenciu, talent, schopnosť vyučovať, alebo inak slúžiť svojim bližným). Aj oslovovanie Boha „familiárnym“ oslovením Otec (popríklad Abba = Otecko) má isté „antropomorfné zafarbenie“. Ak je však takáto „familiárnosť“ vyjadrením vrúcnosti, dôvery, úcty a lásky, teda ak je prejavom tej najhlbšej viery, potom celkom iste nepatrí k tým antropomorfným, ktoré Boh odsudzuje, ktoré sú prejavom ľudskej naivity alebo blasfémie.

Túto časť našich poznámok (časť o stvorení) môžeme uzavrieť konštatovaním, že biblická správa o stvorení je veľmi dôležitá, lebo poskytuje veľa informácií, faktov, ktoré majú nielen antropologickú, ale aj teologickú hodnotu – sú to informácie, dôležité pre poznanie a pochopenie pôvodu človeka, jeho podstaty, poslania a perspektívy, ale aj pre pochopenie a poznanie jeho Stvoriteľa, Boha. Táto správa o stvorení je celkom jedinečná, napriek tomu, že aj iné náboženstvá (nielen židovské a kresťanské) majú príbehy o prvých ľuďoch. Biblická správa sa však od všetkých líši v tom, že človek, o ktorom sa tu píše,

- a. je *korunou* Božieho stvoriteľského diela,
- b. je *obrazom Božím* – má teda duchovné určenie,
- c. má od Boha pripravené *všetko k svojmu šťastnému životu*,
- d. má *úlohu* podmaniť si (v zmysle spravovať) zem.

Človek – Božie stvorenie:

¹ Nechcem popierať skutočnosť, potvrdenú empiriou i psychologickým výskumom, že je istý rozdiel medzi psychikou mužov a žien, a to nielen pokiaľ ide o vzájomný pomer jej emotívnej a racionálnej zložky pri vnímaní a rozhodovaní, ale aj pokiaľ ide o „šírku a hĺbku záberu“ pri riešení problémov: ženy obvykle dokážu riešiť viac úloh súčasne (majú „široký záber“), ale pritom často neprenikajú tak „do hĺbky vecí“ ako muži; iste preto na jednej strane ženy vo všeobecnosti vykonávajú mnohé činnosti lepšie než muži (a to nielen napr. pri domácich prácach, ale aj v rôznych zamestnaniach), ale tam, kde treba „ísť do hĺbky“, vedú jednoznačne muži (ako príklad možno uviesť vedecké, technické objavy alebo vrcholné diela umelecké, filozofické, teologické atď.). No to nie je dôvod upierať ženám právo zastávať rôzne funkcie v spoločnosti i cirkvi, a to z dvoch dôvodov: 1. Spomenutá „ženská vlastnosť psychiky“ môže byť, ako už bolo naznačené, pri mnohých prácach (funkciách) skôr výhodou ako handicapom a 2. Ako vo všetkom, tak i tu „čo platí vo väčšine prípadov, neplatí vždy“, čiže sú ženy, ktoré dokážu ísť pri riešení problémov značne „do hĺbky“ (často oveľa viac ako väčšina mužov), a naopak sú mnohí muži, ktorí zostávajú iba „na povrchu“ (dokonca sa zdá, že typických flegmatikov a „flákačov“ je medzi mužmi viac ako medzi ženami).

² Prvý, kto s touto predstavou prišiel, bol židovský filozof Filón. Od neho ju potom prevzali niektorí kresťanskí teológovia (presnejšie filozofi, ktorí mali vplyv na starovekú kresťanskú teológiu); a nakoniec táto predstava nadobudla v učení cirkvi prevahu, stala sa pre mnohé konfesie „oficiálnou dogmou“.

³ Donald Macleod: „Svätá Trojica...“ (vyd. Porta Libri, Brat. 2001; str. 39).

M.B.B.

Morálka, viera, pravda i krása

sú obsahom PDF a PPS dokumentov

(„prezentácií“), ktoré si môžete
bezplatne stiahnuť z:

<http://www.knihy-benjan.sk/pps.htm>

Pozn.: Ak si na tejto web-stránke (v sekcii „Prejst' na“) zvolíte voľby
„anotácie kníh“ alebo „zoznam a cenník kníh“, prejdete do

ponuky kníh

s duchovnou a niekoľkými titulov aj s medicínskou (lekárskou) tematikou.

MBB